عُمْدَةُ السَّالِكِ وَعُدَّةُ النَّاسِكِ

تألیف:

شهاب الدین ابوالعباس أحمد بن النَّقِیب المصری

وفات:

سال ۷۶۹ هجری قمری

ترجمه، تحقیق، تخریج أحادیث و بیان دلایل:

سید مسلم تخت‌دار

مدرسه امیریه

جزیره قشم – گیاهدان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالثَّانِي: يَحْرُمُ بَعْدَ الْإِحْرَامِ الطِّيبُ فِي الثَّوْبِ وَالْبَدَنِ وَالْفِرَاشِ، كَالْمِسْكِ، وَالْكَافُورِ، وَالزَّعْفَرَانِ، وَشَمِّ الْوَرْدِ وَالْبَنَفْسَجِ وَالنَّيْلُوفَرِ وَكُلِّ مَشْمُومٍ وَطِيبٍ[1].

دوم: بعد از احرام حرام می‌شود: بوی خوش در لباس و بدن و فراش، همانند: مُشک، کافور، زعفران، و بوییدن گل، بنفشه و نیلوفر، و [بوییدنِ] هر بوییدنی [معطر] و بوی خوشی.

وَيَحْرُمُ رَشُّ مَاءِ الْوَرْدِ وَمَاءِ الزَّهْرِ، وَكَذٰلِكَ الدُّهْنُ الْمُطَيَّبُ[2] يَحْرُمُ شَمُّهُ، وَدَهْنُ جَمِيعِ بَدَنِهِ بِهِ، كَدُهْنِ الْوَرْدِ وَالْبَنَفْسَجِ وَمَا أَشْبَهَ ذٰلِكَ.

پاشاندن آب گل محمدی و آب هر گلی؛ و همچنین روغن خوشبو بوییدن آن حرام می‌شود و روغن‌مال کردن تمام بدنش با آن حرام می‌شود، مانند روغن گل و بنفشه و آنچه شبیه به این‌ها باشد.

وَإِنْ كَانَ غَيْرَ مُطَيَّبٍ كَزَيْتٍ وَشَيْرَجٍ وَنَحْوِهِ حَرُمَ أَنْ يَدْهُنَ بِهِ لِحْيَتَهُ وَرَأْسَهُ[3]، إِلَّا أَنْ يَكُونَ أَصْلَعَ، وَلَا يَحْرُمُ شَمُّهُ وَدَهْنُ جَمِيعِ بَدَنِهِ.

---

[1] . عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّ رَجُلًا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا يَلْبَسُ المحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لاَ يَلْبَسُ القُمُصَ، وَلاَ العَمَائِمَ، وَلاَ السَّرَاوِيلاَتِ، وَلاَ البَرَانِسَ، وَلاَ الخِفَافَ إِلَّا أَحَدٌ لاَ يَجِدُ نَعْلَيْنِ، فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ، وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الكَعْبَيْنِ، وَلاَ تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ الزَّعْفَرَانُ أَوْ وَرْسٌ». البخاري ١٥٤٣.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: وَقَصَتْ بِرَجُلٍ مُحْرِمٍ نَاقَتُهُ، فَقَتَلَتْهُ، فَأُتِيَ بِهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: اِغْسِلُوهُ، وَكَفِّنُوهُ، وَلَا تُغَطُّوا رَأْسَهُ، وَلَا تُقَرِّبُوهُ طِيبًا، فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يُهِلُّ. البخاري ١٨٣٩.

[2] . في حاشية الشرواني والقليوبي: «الْمُطَيَّب» بفتح الياء أفصح من الكسر.

[3] . أَشَارَ الْمُصَنِّفُ فِي كَلَامِهِ فِي هَذَا الْفَصْلِ وَغَيْرِهِ إلَى أَنَّهُ يُسْتَحَبُّ كَوْنُ الْحَاجِّ أَشْعَثَ وَكَذَا صَرَّحَ بِهِ الْأَصْحَابُ وَدَلِيلُهُ قَوْله تَعَالَى (ثم ليقضوا تفثهم) وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ (قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُبَاهِي بِأَهْلِ عَرَفَاتٍ أَهْلَ السَّمَاءِ، فَيَقُولُ لَهُمْ: انظروا إلى عبادي جاؤني لى شُعْثًا غُبْرًا) رَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ بِإِسْنَادٍ صَحِيحٍ. المجموع ٣٥٩/٧.

اگر [روغن] خوشبو نباشد، مانند: روغن زیتون و کنجد و مانند این‌ها حرام می‌شود که ریش و سر خود را با آن روغن‌مالی کند مگر که تاس باشد. اما بوییدن و روغن‌مالی کردن تمام بدنش [با روغن بی‌بو] حرام نمی‌شود.

وَيَحْرُمُ عَلَيْهِ أَكْلُ طَعَامٍ فِيهِ طِيبٌ ظَاهِرٌ طَعْمُهُ أَوْ لَوْنُهُ أَوْ رِيحُهُ[٤]، كَرَائِحَةِ مَاءِ الْوَرْدِ، وَلَوْنِ الزَّعْفَرَانِ، وَطَعْمِهِ، وَطَعْمِ الْعَنْبَرِ فِي الْجَوَارِشِ، وَنَحْوِهِ. وَيَحْرُمُ دَوَاءُ الْعَرَقِ، وَالْكُحْلُ الْمُطَيَّبَيْنِ.

بر مُحرِم حرام می‌شود خوردن خوراکی که در آن بوی معطری که طعم یا رنگ یا بوی آن آشکار است، مانند: بوی گلاب و رنگ زعفران، و طعم آن، و طعم عنبر در حلواها و مانند آن. و حرام می‌شود داروی [از بین برندهٔ] عرق و سرمه در حالی که این دو معطر باشند.

وَالثَّالِثُ: يَحْرُمُ حَلْقُ شَعْرِهِ، وَنَتْفُهُ، وَلَوْ بَعْضَ شَعْرَةٍ، تَقْصِيرًا مِنْ رَأْسِهِ وَإِبْطِهِ وَعَانَتِهِ وَشَارِبِهِ[٥] وَسَائِرِ جَسَدِهِ[٦]، وَتَقْلِيمُ أَظْفَارِهِ[٧] وَلَوْ بَعْضَ ظُفْرٍ.

سوم: تراشیدن سرش و کندن آن حرام می‌شود و اگر چه کوتاه کردن بعضی از یک تار مو از سر، زیر بغل، بالای ناف، سبیل و باقی بدنش باشد، و [همچنین حرام می‌شود] چیدن ناخن‌هایش و اگر چه بعضی از یک ناخن باشد.

فَإِذَا تَطَيَّبَ، أَوْ لَبِسَ، أَوْ حَلَقَ ثَلَاثَ شَعَرَاتٍ، أَوْ قَلَّمَ ثَلَاثَةَ أَظْفَارٍ، أَوْ بَاشَرَ فِيمَا دُونَ الْفَرْجِ بِشَهْوَةٍ، أَوِ ادَّهَنَ؛ لَزِمَهُ شَاةٌ. وَهُوَ مُخَيَّرٌ بَيْنَ ذَبْحِهَا، وَبَيْنَ أَنْ يُطْعِمَ ثَلَاثَةَ آصُعٍ[٨] لِكُلِّ مِسْكِينٍ نِصْفُ صَاعٍ، وَبَيْنَ صَوْمِ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ[٩].

---

[٤] . المعتمد: عدم الحرمة، إذا كان الطيب ظاهر لونه، قال في فتح الجواد: فمن ذلك أكل ماكول مطيَّب بقي فيه ريحه أي: الطيب؛ لأنه المقصود الأعظم، أو طعمه؛ لأنه مقصود منه أيضا بخلاف مجرد اللون الخ، ومثله في التحفة. الفرج بعد الشدة.

[٥] . في بعض النسخ: أَوْ إِبْطِهِ أَوْ عَانَتِهِ أَوْ شَارِبِهِ.

[٦] . لِقَوْلِهِ تَعَالَىٰ: ﴿وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ﴾. البقرة: ١٩٦.

[٧] . نقل ابن المنذر الإجماع في كتابه الإجماع.

[٨] . في بعض النسخ: ثَلَاثَةَ آصُعٍ لِسِتَّةِ مَسَاكِين.

[٩] . قَالَ تَعَالَىٰ: ﴿وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ﴾. البقرة: ١٩٦.

پس هرگاه خود را معطر ساخت، یا [دوخته شده] پوشید، یا سه تار مو تراشید، یا سه ناخن چید،[10] یا در غیر از شرمگاه با شهوت مباشرت داشت، یا روغن‌مالی کرد؛ گوسفندی واجبش می‌شود. و او بین ذبح آن، و بین اینکه سه صاع برای هر مسکینی نصف صاع طعام دهد، و بین روزهٔ سه روز اختیار دارد.

فَإِنْ عَلِمَ أَنَّهُ إِنْ سَرَّحَ لِحْيَتَهُ أَوْ خَلَّلَهَا انْتَتَفَ شَعْرٌ، حَرُمَ ذٰلِكَ. فَلَوْ خَلَّلَ أَوْ غَسَلَ وَجْهَهُ، فَرَأَىٰ فِي كَفِّهِ شَعْرًا، وَعَلِمَ أَنَّهُ هُوَ الَّذِي نَتَفَهُ حِينَ غَسَلَ وَجْهَهُ أَوْ خَلَّلَ، لَزِمَهُ الْفِدْيَةُ. وَإِنْ عَلِمَ أَنَّهُ كَانَ قَدِ انْتَتَفَ بِنَفْسِهِ، أَوْ لَمْ يَعْلَمْ هٰذَا وَلَا ذَاكَ، فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ.

اگر دانست که اگر ریش خود را شانه کند یا آن را خلال کند، مو کَنده می‌شود [انجام] آن [کار] حرام می‌شود. اگر [ریشش را] خلال کرد یا صورتش را شست پس در کف دستش مویی دید و دانست هنگامی که صورتش را شسته یا [ریشش] را خلال کرده خودش آن را کَنده است، فدیه واجبش می‌شود اما اگر فهمید که خودبه‌خود کنده شده؛ یا نه این و نه آن، هیچ‌کدام را ندانست چیزی بر او نیست.

وَإِنِ احْتَاجَ إِلَىٰ حَلْقِ الشَّعْرِ لِمَرَضٍ أَوْ حَرٍّ أَوْ كَثْرَةِ قَمْلٍ، أَوِ احْتَاجَ إِلَىٰ لُبْسِ الْمَخِيطِ لِلْحَرِّ أَوِ الْبَرْدِ، أَوْ إِلَىٰ تَغْطِيَةِ الرَّأْسِ، فَلَهُ ذٰلِكَ وَيَفْدِي.

اگر به خاطر بیماری، یا گرما، یا بسیاری شپش به تراشیدن سر احتیاج پیدا کرد؛ یا برای گرما یا سرما به پوشیدن لباس دوخته احتیاج پیدا کرد؛ یا به پوشیدن سر [احتیاج پیدا کرد]؛ اجازه دارد و فدیه می‌دهد.

وَالرَّابِعُ: يَحْرُمُ الْجِمَاعُ فِي الْفَرْجِ، وَالْمُبَاشَرَةُ فِيمَا دُونَ الْفَرْجِ بِشَهْوَةٍ، كَالْقُبْلَةِ وَالْمُعَانَقَةِ وَاللَّمْسِ بِشَهْوَةٍ[11].

عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ ، قَالَ: أَتَىٰ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زَمَنَ الْحُدَيْبِيَّةِ، وَالْقَمْلُ يَتَنَاثَرُ عَلَىٰ وَجْهِي، فَقَالَ: «أَيُؤْذِيكَ هَوَامُّ رَأْسِكَ؟» قُلْتُ: نَعَمْ، قَالَ: فَاحْلِقْ، وَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، أَوْ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ، أَوِ انْسُكْ نَسِيكَةً. البخاري ٤١٩٠.

[10] . اما اگر از سه تار مو یا از سه ناخن کمتر بود، در یک تار مو و یک ناخن: یک مُد؛ و در دو تار مو و دو ناخن: دو مُد طعام می‌دهد.

[11] . لِقَوْلِهِ تَعَالَىٰ: ﴿الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ﴾. البقرة: ١٩٧.

چهارم: حرام می‌شود: جماع در شرمگاه، و کام‌گیری با شهوت در غیر از شرمگاه، مانند: بوسیدن و در بغل گرفتن و لمس با شهوت.

فَإِنْ جَامَعَ عَمْدًا فِي الْعُمْرَةِ قَبْلَ فَرَاغِهَا، أَوْ فِي الْحَجِّ قَبْلَ التَّحَلُّلِ الْأَوَّلِ؛ فَسَدَ نُسُكُهُ، وَيَجِبُ عَلَيْهِ إِتْمَامُهُ كَمَا كَانَ يُتِمُّهُ لَوْ لَمْ يُفْسِدْهُ[١٢]، وَالْقَضَاءُ عَلَى الْفَوْرِ، وَإِنْ كَانَ الْفَاسِدُ تَطَوُّعًا[١٣].

اگر در عمره قبل از فارغ شدن از آن؛ و در حج قبل از تحلل اول، به عمد جماع کرد: عبادتش فاسد می‌شود و به پایان رساندن عبادتش واجبش می‌شود همان‌گونه که آن را تکمیل می‌کرد اگر آن را فاسد نکرده بود، و بلافاصله قضا [می‌کند]، و اگر چه [آن عبادتِ] فاسد، سنت باشد [باز هم حکمش همین است].

وَالْكَفَّارَةُ: وَهِيَ بَدَنَةٌ[١٤]؛ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَبَقَرَةٌ؛ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَسَبْعُ شِيَاهٍ؛ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ قَوَّمَ الْبَدَنَةَ دَرَاهِمَ، وَالدَّرَاهِمَ طَعَامًا، وَيَتَصَدَّقُ بِهِ؛ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ صَامَ عَنْ كُلِّ مُدٍّ يَوْمًا.

کفاره: و آن شتر است؛ اگر نیافت گاو است؛ اگر نیافت هفت گوسفند است؛ اگر نیافت شتر را به درهم قیمت می‌کند و با درهم‌ها طعام [خریداری می‌کند] و با آن صدقه می‌دهد؛[١٥] اگر نیافت از هر مُدی یک روز، روزه می‌گیرد.[١٦]

وَيَجِبُ أَنْ يُحْرِمَ بِالْقَضَاءِ مِنْ حَيْثُ أَحْرَمَ بِالْأَدَاءِ. فَإِنْ كَانَ أَحْرَمَ بِهِ مِنْ دُونِ الْمِيقَاتِ أَحْرَمَ بِالْقَضَاءِ مِنَ الْمِيقَاتِ. وَيُنْدَبُ أَنْ يُفَارِقَ الْمَوْطُوءَةَ فِي الْقَضَاءِ[١٧] فِي الْمَكَانِ الَّذِي وَطِئَهَا فِيهِ، إِنْ قَضَى وَهِيَ مَعَهُ[١٨].

---

[١٢] . دل على وجوب الإتمام قوله تعالى: ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ [البقرة: ١٩٦]، وهو أمر يشمل الصحيح والفاسد.

[١٣] . مَالِكٌ؛ أَنَّهُ بَلَغَهُ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وعَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وأَبَا هُرَيْرَةَ سُئِلُوا: عَنْ رَجُلٍ أَصَابَ أَهْلَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ بِالْحَجِّ. فَقَالُوا: يَنْفُذَانِ لِوَجْهِهِمَا، حَتَّى يَقْضِيَا حَجَّهُمَا. ثُمَّ عَلَيْهِمَا حَجٌّ قَابِلٍ، وَالْهَدْيُ. الموطأ ١٤٢١.

[١٤] . عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ وَقَعَ بِأَهْلِهِ، وَهُوَ بِمِنًى، قَبْلَ أَنْ يُفِيضَ. فَأَمَرَهُ أَنْ يَنْحَرَ بَدَنَةً. صحيح، الموطأ ١٤٣٢.

[١٥] . واجب است که این طعام را به کمتر از سه فقیر ندهد. و لازم نیست که برای هر فقیر یک مُد بدهد.

[١٦] . یعنی شتر را قیمت می‌کند مثلا یک میلیون شد، و از طرفی قیمت هر مُد طعام، بیست هزار است. بنابراین یک میلیون تقسیم بر بیست هزار می‌شود: پنجاه مُد. پس پنجاه روزه واجبش می‌شود زیرا برای هر مُد باید یک روز را روزه بگیرد.

واجب می‌شود به قضا احرام بیاورد از جایی که به ادا احرام آورده بود. پس اگر در کمتر از میقات به ادا احرام آورده بود به قضا از میقات احرام می‌آورد. و سنت می‌شود از زنِ جماع شده جدا شود در مکانی که در آنجا با او جماع کرده اگر در قضا آن زن همراه او باشد.

وَإِنْ جَامَعَ بَعْدَ التَّحَلُّلِ الْأَوَّلِ لَمْ يَفْسُدْ وَعَلَيْهِ شَاةٌ، وَإِنْ جَامَعَ نَاسِيًا فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ. وَيَحْرُمُ عَلَيْهِ أَنْ يَتَزَوَّجَ أَوْ يُزَوِّجَ، فَإِنْ فَعَلَ فَالْعَقْدُ بَاطِلٌ[١٩]. وَيُكْرَهُ لَهُ أَنْ يَخْطُبَ امْرَأَةً وَأَنْ يَشْهَدَ عَلَىٰ نِكَاحٍ.

اگر بعد از تحلل اول جماع کرد فاسد نمی‌شود و بر او گوسفندی واجب است. اگر به فراموشی جماع کرد چیزی بر او نیست. و بر او حرام می‌شود که ازدواج کند و به ازدواج درآورد، پس اگر انجام داد عقد باطل است. و برایش مکروه می‌شود زنی را خواستگاری کند و شاهد بر نکاح باشد.

وَالْخَامِسُ: يَحْرُمُ أَنْ يَصْطَادَ كُلَّ صَيْدٍ بَرِّيٍّ مَأْكُولٍ[٢٠]، أَوْ مَا تَوَلَّدَ مِنْ مَأْكُولٍ وَغَيْرِ مَأْكُولٍ. فَإِنْ مَاتَ فِي يَدِهِ، أَوْ أَتْلَفَهُ، أَوْ أَتْلَفَ جُزْءًا، لَزِمَهُ الْجَزَاءُ.

پنجم: حرام می‌شود هر نخجیرِ خشکی[٢١] حلال‌گوشت را شکار کند، یا آنچه از حلال گوشت و حرام‌گوشت متولد شود [را شکار کند]. پس اگر در دستش مُرد، یا آن را تلف کرد، یا قسمتی [از آن] را تلف کرد، مجازات واجبش می‌شود.

فَإِنْ كَانَ لَهُ مِثْلٌ مِنَ النَّعَمِ: وَجَبَ مِثْلُهُ مِنَ النَّعَمِ[٢٢]، يُخَيَّرُ بَيْنَهُ، وَبَيْنَ طَعَامٍ بِقِيمَتِهِ، وَبَيْنَ صَوْمِ يَوْمٍ لِكُلِّ مُدٍّ[٢٣].

---

[١٧] . في بعض النسخ: بدون فِي الْقَضَاءِ.

[١٨] . قَالَ مالك: وَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: وَإِذَا أَهَلاَّ بِالْحَجِّ مِنْ عَامٍ قَابِلٍ، تَفَرَّقَا، حَتَّى يَقْضِيَا حَجَّهُمَا. الموطأ ١٤٢١.

[١٩] . قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ، وَلَا يُنْكَحُ، وَلَا يَخْطُبُ. مسلم ١٤٠٩.

[٢٠] . لقوله تعالى: ﴿أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾. المائدة: ٩٦.

[٢١] . بَرّ یعنی: خشکی، مخالف بَحر.

[٢٢] . عَنْ عَطَاءٍ: أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: فِي الضَّبُعِ كَبْشٌ. مسند الشافعي ٨٨٣.

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَضَى فِي الْغَزَالِ بِعَنْزٍ. مسند الشافعي ٨٨٥.

عَنْ جَابِرٍ: أَنَّ عُمَرَ قَضَى فِي الْأَرْنَبِ بِعَنَاقٍ وَأَنَّ عُمَرَ قَضَى فِي الْيَرْبُوعِ بِجَفْرَةٍ. مسند الشافعي ٨٨٧.

اگر برای نخجیر، مانندی از حیوان اهلی[٢٤] بود مانند آن از حیوان اهلی لازمش می‌شود،[٢٥] اختیار دارد بین آن و بین طعام دادن به قیمت آن و بین روزه گرفتن یک روز از هر مُد.

وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مِثْلٌ: وَجَبَتِ الْقِيمَةُ، إِلَّا الْحَمَامَ، وَمَا عَبَّ وَهَدَرَ، فَشَاةٌ[٢٦]. ثُمَّ إِنْ شَاءَ يُخْرِجُ بِالْقِيمَةِ طَعَامًا، أَوْ يَصُومُ لِكُلِّ مُدٍّ يَوْمًا.

اگر برای نخجیر، مانندی نباشد: قیمت واجب می‌شود مگر کبوتر و آنچه نوک می‌زند و صدا می‌دهد، پس گوسفندی است. سپس اگر بخواهد به قیمت [آن] طعامی را خارج می‌کند یا برای هر مُدی، یک روز روزه می‌گیرد.

وَيَحْرُمُ ذٰلِكَ كُلُّهُ عَلَى الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ، إِلَّا فِعْلَ التَّجَرُّدِ مِنَ الْمَخِيطِ، وكَشْفَ الرَّأْسِ، فَيَخْتَصُّ وُجُوبُهُ بِالرَّجُلِ. لٰكِنْ يَلْزَمُ الْمَرْأَةَ كَشْفُ وَجْهِهَا[٢٧]؛ فَإِنْ أَرَادَتِ السَّتْرَ عَنِ النَّاسِ، سَدَلَتْ عَلَيْهِ شَيْئًا، بِشَرْطِ أَنْ لَا يَمَسَّ وَجْهَهَا؛ فَإِنْ مَسَّهُ مِنْ غَيْرِ اخْتِيَارِهَا لَمْ يَضُرَّ.

تمامی آن [موارد یادشده] بر مرد و زن حرام می‌شود مگر عملِ مجرد شدن از لباس دوخته و آشکار ساختن سر که وجوب آن به مردان اختصاص دارد. اما آشکار ساختن چهره، لازم زن می‌شود؛ پس اگر زن، پوشاندن [چهره] از مردم را اراده کرد بر چهره‌اش چیزی فرو می‌افکند به شرطی که به چهره‌اش اصابت نکند؛ پس اگر بدون اختیارش به چهره‌اش اصابت کرد ضرر نمی‌رساند.

---

٢٣ . لِقَوْلِهِ تَعَالَىٰ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَاقَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا اللهُ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللهُ مِنْهُ وَاللهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ﴾. المائدة: ٩٥.

٢٤ . منظور از «النَّعَم» شتر یا گاو یا گوسفند است.

٢٥ . مثلا اگر شتر مرغ شکار کرد باید شتر بدهد و اگر گاو وحشی را شکار کرد باید گاو بدهد و اگر آهو شکار کرد باید گوسفند بدهد.

٢٦ . مَنْ أَصَابَ مِنْ حَمَامِ مَكَّةَ بِمَكَّةَ حَمَامَةً فَفِيهَا شَاةٌ، اتِّبَاعًا لِهٰذِهِ الْآثَارِ الَّتِي ذَكَرْنَا عَنْ عُمَرَ وَعُثْمَانَ وَابْنِ عَبَّاسٍ وَابْنِ عُمَرَ وَعَاصِمِ بْنِ عُمَرَ وَعَطَاءٍ وَابْنِ الْمُسَيِّبِ لَا قِيَاسًا. الأم ٢/٢١٤.

٢٧ . قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَلاَ تَنْتَقِبِ المَرْأَةُ المحْرِمَةُ، وَلاَ تَلْبَسِ القُفَّازَيْنِ». البخاري ١٨٣٨.

وَلِلْمُحْرِمِ حَكُّ رَأْسِهِ وَجَسَدِهِ بِأَظْفَارِهِ، بِحَيْثُ لَا يَقْطَعُ شَعْرًا. وَلَهُ قَتْلُ الْقَمْلِ، لٰكِنْ يُكْرَهُ أَنْ يَفْلِيَ رَأْسَهُ،[٢٨] فَإِنْ قَتَلَ مِنْهَا قَمْلَةً نُدِبَ أَنْ يَتَصَدَّقَ وَلَوْ بِلُقْمَةٍ.

مُحرم اجازۀ خارش سر و بدن با ناخن‌هایش را دارد به گونه‌ای که مو را قطع نکند. و اجازۀ کشتن شپش را دارد، اما مکروه می‌شود که [جهت کشتن شپش] سرش را جستجو کند [زیرا ممکن است مو کنده شود]، پس اگر از سر، شپشی را کُشت سنت می‌شود که صدقه بدهد اگر چه به لقمه‌ای باشد.

[٢٨] . في بعض النسخ: أَنْ يَفْلِيَ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ.